

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ

У статті досліджується порядок проведення огляду місця події як одна із найбільш складних слідчих дій та її процесуальний порядок оформлення. Розглянуті загальні вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій, процесуальні документи, оформлювані при огляді місця події, а також випадки проведення додаткового і повторного огляду місця події.

Ключові слова: огляд місця події, місце злочину, місце події, слідчий, протокол огляду місця події.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей тактики огляду місця події та її процесуальне оформлення з урахуванням вимог нового КПК України.

Аналіз досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розробку наукових положень із зазначеної тематики зробили такі вчені, як О. Я. Баєв, А. І. Вінберг, В. І. Громов, Г. Ю. Жирний, Н. І. Клименко, В. О. Коновалова, В. І. Попов, Д. О. Турчин, М. Л. Цимбал, І. М. Якимов.

Виклад основних положень. Огляд – це слідча (розшукова) дія, в ході якої виявляють, безпосередньо сприймають, оцінюють і фіксують стан, властивості та ознаки матеріальних об'єктів з метою отримання фактичних даних, що мають значення для встановлення істини у кримінальній справі. Огляд проводиться слідчим, прокурором з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 237 КПК України) [8].

Процесуальні вимоги до проведення цієї слідчої дії закріплені у ст. 223 «Вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій» КПК, яка встановлює загальні правила проведення слідчих дій, та у ст.ст. 237-239 КПК України КПК, які встановлюють правила проведення слідчої дії, як «Огляд».

Огляд місця події є одним з видів слідчої (розшукової) дії. Більш того, ця слідча дія, згідно ч. 3 ст. 214 КПК України, є невідкладною і може бути проведена до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудового розслідування.

У криміналістиці місцем події називають ділянку місцевості або приміщення, у межах якого виявлені сліди злочину. Границі місця події можуть бути досить чіткими в тих випадках, коли події розгорталися строго в одному місці, наприклад, у випадку здійснення злочину, допустимо вбивства, у квартирі багатоквартирного будинку, місце події буде обмежено рамками цієї квартири. При масштабних подіях, таких як катастрофа поїзда або літака, місце події може

становити площу в десятки гектарів землі. Чіткі природні границі місця події можуть бути встановлені не завжди, у цих випадках їх встановлюють штучно, наприклад, радіусом у двісті метрів навколо трупа, виявленого в лісистій місцевості.

Треба розмежовувати поняття «місце події» та «місце злочину». Останнє – це місце здійснення злочину. А тому по одному кримінальному провадженню (справі) можуть бути кілька місць події. Наприклад, убивство відбулося у квартирі, потім труп вивезений і захований за містом. У цьому випадку ми виділимо два місця події. Частіше доводиться зіштовхуватися з випадками, коли місце виявлення трупа є місцем вчинення злочину [1, с. 200-201].

Огляд місця події – це слідча дія, що полягає у безпосередньому вивченні території, на якій зроблено той або інший злочин, з метою ретроспективного розуміння сутності події, що відбулася, а також здійснювана для виявлення, фіксації й вилучення речових й інших доказів як свідоцтва того, що відбулося.

Проводячи огляд місця події, слідчий, головна особа при огляді, повинен одержати інформацію того або іншого ступеня вірогідності для відповіді на наступні запитання:

- Чи є місце виявлення трупа місцем злочину?
- Що відбувалося на місці злочину?
- Кількість осіб, що брали участь у злочині?
- Мотиви дії злочинців?
- Коли і як довго відбувалася подія злочину?
- Які взаємини між злочинцем і жертвою?
- Хто вчинив злочин?

Відповіді на запитання можуть бути отримані шляхом огляду й аналізу обстановки, виявлення й дослідження слідів, оглядом трупа, шляхом одержання інформації від родичів, сусідів, свідків та шляхом аналізу отриманої інформації з позицій досвіду учасників огляду місця події та інших методів [7].

Процесуальний порядок огляду місця події строго регламентований законодавством.

Так, як вже відмічалось, це загальні вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій, які встановлені в ст.ст. 223, 237 КПК України, а саме:

- слідчий, прокурор вживає належних заходів для забезпечення присутності під час проведення слідчої (розшукової) дії осіб, чії права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені. Перед проведенням слідчої (розшукової) дії особам, які беруть у ній участь, роз'яснюються їх права і обов'язки, передбачені Кримінально-процесуальним кодексом, а також відповідальність, встановлена законом;

- проведення слідчих (розшукових) дій у нічний час (з 22 до 6 години) не допускається, за винятком невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного;

- слідчий, прокурор зобов'язаний запросити не менше двох незацікавлених осіб (понятих) для пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання, огляду трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією, слідчого експерименту, освідчення особи. Винятками є випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії. Поняті можуть бути запрошені для участі в інших процесуальних діях, якщо слідчий, прокурор вважатиме це за доцільне;

- понятими не можуть бути потерпілий, родичі підозрюваного, обвинуваченого і потерпілого, працівники правоохоронних органів, а також особи, заінтересовані в результатах кримінального провадження [4, с. 90].

Зазначені особи можуть бути допитані під час судового розгляду як свідки проведення відповідної слідчої (розшукової) дії.

Відповідно до ст. 237 огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється згідно з правилами КПК, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи.

- для участі в огляді може бути запрошений потерпілий, підозрюваний, захисник, законний представник та інші учасники кримінального провадження. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в огляді може запросити спеціалістів;

- особи, у присутності яких здійснюється огляд, при проведенні цієї слідчої (розшукової)

дії мають право робити заяви, що підлягають занесенню до протоколу огляду;

- при проведенні огляду дозволяється вилучення лише речей і документів, які мають значення для кримінального провадження, та речей, вилучених з обігу. Усі вилучені речі і документи підлягають негайному огляду і опечатуванню із завіренням підписами осіб, які брали участь у проведенні огляду. У разі якщо огляд речей і документів на місці здійснити неможливо або їх огляд пов'язаний з ускладненнями, речі та документи тимчасово опечатуються і зберігаються у такому вигляді доти, доки не буде здійснено їх остаточні огляд і опечатування;

- слідчий, прокурор має право заборонити будь-якій особі залишити місце огляду до його закінчення та вчинювати будь-які дії, що заважають проведенню огляду. Невиконання цих вимог тягне за собою передбачену законом відповідальність.

- при огляді слідчий, прокурор або за їх дорученням залучений спеціаліст має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження. Предмети, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження. Вилучені речі та документи, що не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном [7, с. 136-137].

Варто зазначити, що у випадках, які не терплять зволікання, огляд місця події може бути зроблений до порушення кримінального провадження (справи). У цих випадках, при наявності до того підстав, кримінальне провадження порушується негайно після проведення огляду місця події. Огляд місця події – єдина слідча дія, у відношенні якої закон робить виключення й дозволяє його проведення до порушення кримінального провадження (справи).

За результатами огляду місця події складається протокол з дотриманням вимог. На цьому етапі слідчий та інші учасники огляду аналізують зібрані дані, оцінюють, наскільки повно їм вдалося вирішити поставлені завдання. У результаті такого аналізу можливо виявити недогляди й виправити їх шляхом повторного огляду ключових об'єктів місця події. Здебільшого доцільно зробити повторний збіглий огляд місця події.

З урахуванням досвіду вже зробленого огляду можна виявити раніше не замічені важливі деталі або по-новому глянути на раніше оглянуті ділянки місця події [10].

Потім складається остаточний варіант протоколу.

За правилами упаковуються предмети, що вилучають з місця події, приймаються міри до збереження елементів місця події, важливих для справи, які неможливо вилучити.

Основним процесуальним документом, оформленим при огляді місця події, служить «Протокол огляду місця події», який є джерелом доказів по кримінальній справі. Тому до даного документа пред'являється ряд вимог, дотримання яких обов'язкове. Зокрема:

- протокол повинен задовольняти вимоги законності, тобто повинен бути складений відповідно до вимог правил і містити всі необхідні реквізити;
- у протоколі повинна дотримуватися точність, послідовність й об'єктивність в описі виявлених об'єктів;
- за можливості термінологія повинна бути загальнодоступною;
- повністю повинно бути описано все, що має відношення до справи;
- доцільно виділяти частини протоколу відповідно до частин місця події (наприклад, кухня, труп і т.д.);
- необхідно написати, в яких умовах проводився огляд (освітлення, дощ, сніг, температура навколишнього повітря, вологість та ін.);
- обов'язково треба відзначити час початку й закінчення огляду, а також час перерв у роботі, якщо такі були.

Після складання протоколу він зачитується вголос і підписується всіма учасниками огляду. Слідчому треба бути особливо уважним при викладі в протоколі інформації, отриманої від судового медика, тому що вона може містити малознайомі для нього терміни й поняття. Тому після того, як протокол буде підготовлений, необхідно дати прочитати судовому медикові ту його частину, що написана з його слів.

До протоколу додаються плани й схеми місця події, відеозапис. При використанні фототехніки знімки, отримані за допомогою неї, повинні бути оформлені у вигляді фототаблиці й підписані слідчим, фахівцем-криміналістом і понятими.

Протокол огляду місця події рекомендовано складати в кількості не менш двох екземплярів. Другий екземпляр (копія) повинен бути спрямо-

ваний у судово-медичний морг разом із трупом [5].

Додатковий огляд місця події проводиться в наступних випадках: коли з'явилася додаткова інформація, відповідно до якої потрібно більш детальне обстеження ділянок і предметів місця події (наприклад, якщо в результаті судово-медичного дослідження трупа була точно встановлена речовина, якою отруївся покійний, необхідно буде додатково оглянути місце події з метою виявлення такої речовини або упакування, що залишилася від неї); коли проведення первинного огляду було частково утруднене (темним часом доби, дощем, снігопадом і т. п.).

Як правило, при додатковому огляді оглядається не все місце події, а лише окремі його ділянки або предмети. Часто при виявленні трупа на місцевості додатковий огляд проводиться з розширенням границь щодо первісного огляду.

При проведенні додаткового огляду необхідно мати матеріали первинного, у яких чітко позначене місце розташування трупа, слідів, виявлених при первинному огляді, викладена інформація, добута в ході первинного огляду. Додатковий огляд доцільно проводити за участю осіб, які брали участь у первинному огляді [6].

Повторний огляд місця події, як правило, проводиться у випадках, коли первинний огляд був проведений неякісно зі значними недоглядами як процесуального плану, так і фактичного. Однак повторний огляд може бути проведений і у випадках, коли первинний здійснювався в умовах непогоди або в темний час доби. При проведенні повторного огляду необхідно мати матеріали первинного огляду, а також мати в слідчо-оперативній групі осіб, які брали участь у первинному огляді.

Висновки. В даній роботі розкриті актуальні питання щодо особливостей проведення огляду місця події. В результаті чого дійшли висновку, що огляд місця події є першочерговою, невідкладною, комплексною слідчою дією, яку з дотриманням порядку, передбаченого статтями 223, 237 КПК України, та із застосуванням відповідних криміналістичних методик, рекомендацій та прийомів здійснює слідчий за участю понятих, спеціалістів, судово-медичного експерта, підозрюваного, потерпілого або інших осіб, в ході якої виявляються, безпосередньо сприймаються, оцінюють і фіксують стан, властивості та ознаки матеріальних об'єктів з метою отримання фактичних даних, що мають значення для встановлення істини у кримінальній справі.

Література

1. Білецький Є. М. Білецька Г. А. Судова медицина та судова психіатрія: Навчальний посібник / Є. М. Білецький, Г. А. Білецька. – Х.: Одісей, 2008 – 200 с.
2. Судебная медицина в схемах (Общая и особенная часть): Учебное пособие / Гирько С. И., Николаева Г. С., Николаев В. Н., Николаев С. В., Верхолина Е. В. – М.: Изд-во Эксмо, 2006.
3. Гора І. В. Криміналістика: [навч. посіб.] / І. В. Гора – К.: Алерта, 2005. – Ч. І: Криміналістична техніка. – 320 с.
4. Григус І. М. Судова медицина та психіатрія: курс лекцій [для студ. вищ. навч. закл.] / І. М. Григус. – Рівне, 2010. – 200 с.
5. Гулкевич З. Т. Роль протоколів слідчих дій у доказуванні в кримінальних справах / З. Т. Гулкевич // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – Львів, 2001. – № 36. – С. 576–580.
6. Іщенко В. М. Протоколи слідчих і судових дій та інші документи як джерела доказів у кримінальному судочинстві: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / В. М. Іщенко. – Х., 2001. – 20 с.
7. Коршунов В. М. Следы на месте происшествия. Обнаружение, фиксация, изъятие / В. М. Коршунов – М.: Экзамен, 2001. – 288 с.
8. Кримінально-процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10, № 11-12, № 13. – Ст. 88.
9. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
10. Фиксация результатов осмотра места происшествия. Справочное пособие для следователей. – К.: РИО МВД УССР, 1981. – 97 с.

В. И. Цымбалюк

Процесуальний порядок огляду місця події

В статті досліджується порядок проведення огляду місця події як одна з найбільш складних слідствених дій та її процесуальний порядок оформлення. Розглянуті загальні вимоги до проведення слідствених дій, процесуальні документи, оформляються при огляді місця події, а також випадки проведення додаткового та повторного огляду місця події.

Ключевые слова: огляд місця події, місце злочину, місце події, слідователь, протокол огляду місця події.

V. Tymbaliuk

Procedural order inspection of the site

The article examines the examination of the scene as one of the most complex investigation and its remedial order execution.

Keywords: viewing the scene, scene, investigator, protocol inspection of the scene.